

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.— 'Ανασκαφικαὶ ἔρευναι ἐν Θήρᾳ, ὑπὸ Σπ. Μαρινάτου*.

Κατὰ τὸ 1867, ἤτοι ἀκριβῶς πρὸ 100 ἐτῶν, ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος ἠφαιστειολόγος F. Fouquier, ἐνδιαφερόμενος κυρίως ὅπως χρονολογήσῃ τὴν καταστροφικὴν ἔκρηξιν τῆς Θήρας, ἐπεδόθη εἰς συστηματικὴν ἐξέτασιν τῶν ἰχνῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς νήσου, ἅτινα ὀλίγον πρὶν εἶχον ἐξερευνήσει οἱ Ἑλληνες Ἀλαφούζος, Νομικὸς καὶ Χρηστομᾶνος, καὶ ἅτινα ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τοῦ πελωρίου στρώματος κισήρεως καὶ τέφρας, πάχους μέχρι καὶ 40 μέτρων. Τὰς ἐρεῦνας τοῦ Φουκέ, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἰδίου, ἐπεξέτειναν διὰ τριῶν μικρῶν δοκιμαστικῶν σκαφῶν οἱ Γάλλοι Gorceix καὶ Mamet τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ εἰς τὰ τρία ἐρευνηθέντα σημεῖα, πέριξ τοῦ χωρίου Ἀκρωτήρι, ἀνευρέθησαν καὶ ἐν μέρει ἀνεσκάφησαν οἰκίματα. Τὰ εὐρήματα, πρωτίστως κεραμικά, ὑπῆρξαν ἄφθονα.

Ὁ ὑποφαινόμενος καὶ θεωρητικῶς καὶ δι' ἐπανειλημμένων ἐπισκέψεων εἰς Θήραν (ἀπὸ τοῦ 1962) ἐσπούδασε πάντα τὰ μέρη, ἔνθα ἀνεφάνησαν ἀρχαῖα ἐπὶ τῆς νήσου, ταφέντα κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ 1520 π. Χ. Ταῦτα δὲν εἶναι ὀλιγώτερα τῶν πέντε (Θηρασία, Ἀκρωτήρι, Ἐξωμύτης, Φηρὰ (ὄρυχεῖα Παπαγεωργίου) καὶ Οἶα). Ἐκ πάντων τούτων τῶν σημείων κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον, τὸ Ἀκρωτήρι εἶναι τὸ σπουδαιότατον καὶ διὰ γεωγραφικὸς καὶ ἄλλους θεωρητικὸς λόγους, καὶ διὰ τὰ ἴχνη τὰ ὅποια ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Γάλλων κατὰ τὸ 1867, ἤτοι ἀκριβῶς πρὸ ἐνὸς αἰῶνος.

Διὰ ταῦτα συνεκέντρωσα μιᾶς ἑβδομάδος ἀνασκαφικὴν προσπάθειαν, ἀπὸ 23 μέχρι 31 Μαΐου ἐ. ἔ. εἰς τὴν περιοχὴν Ἀκρωτηρίου. Εἰς τὴν προσπάθειαν εἶχον ὡς φιλοξενουμένους τῆς ἀνασκαφῆς τὴν Dr. Elisabeth Ralph τοῦ Πανεπ. Πεννσυλβανίας καὶ τὸν κ. James Mavor τοῦ Ὠκεανογραφικοῦ Ἰνστιτούτου Woods Hole τῆς Ἀμερικῆς, ὅστις ἐξεπόνησεν εὐρὸ πρόγραμμα ἀνασκαφικῆς ἐξερευνήσεως τῆς νήσου ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας διὰ συλλογῆς χημητικῶν πόρων.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν δοκιμῶν ἡμῶν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα, ἂν καὶ βραχύταται ὑπῆρξαν αἱ ἀνασκαφαί. Εἰς τὴν περιοχὴν Ἀκρωτηρίου αἱ ἐκρήξεις συνεσώρευσαν κίστην, τέφραν ἠφαιστειακὴν (κοινῶς Σαντορινιὸ χῶμα ἢ πορσελάνην), ἄμμον καὶ ἄμμοχαλικας, οἵτινες ἀποτελοῦσι πολλαχοῦ τὸ ἐπιφανειακὸν σημερινὸν στρώμα. Τὸ στρώμα τῶν ἄμμοχαλικῶν ἔχει πολλαχοῦ 4 μ. καὶ πλέον πάχος καὶ ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνασκαφικὴν ἐξερεύνησιν.

* SP. MARINATOS, Excavations in the island of Thera.

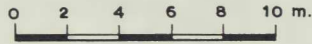
Παρά τὰς ἐπιμόνους ἐρεῦνας μου κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπισκέψεις τοῦ Ἀκρωτηρίου ἐστάθη ἀδύνατον νὰ ταυτισθῶσιν αἱ θέσεις τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Γάλλων. Εἰς τὰς δημοσιεύσεις τούτων ἀναφέρεται ἀπλῶς ἀπόστασις τετρακοσίων περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας, ἀλλ' οὐδὲν ὄνομα τοποθεσίας ἢ ἀγροτικῆς περιοχῆς ἢ ἰδιοκτητῆτος τῶν ἀγρῶν. Οὐδεὶς ἐπιζῶν ἐνθυμεῖται τι, ὡς ἄλλως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς Ζαήν, ἣτις εἶναι κατὰ μίαν καὶ πλεον γενεὰν νεωτέρα τῆς τῶν Γάλλων (1899), ἀπέχει δὲ περὶ τὰ 500 μέτρα πρὸς Ἀνατολάς.

Αἱ ἐφετεῖναι δοκιμαὶ ἐγένοντο πλησίον τῆς ὑποθετικῆς τοποθεσίας ἐνθα ἔσκαψαν οἱ Γάλλοι, τὴν δ' ἐκλογὴν ὑπηγόρευσε πρωτίστως ἐν μέρος, ἐνθα ἀπουσιάζει τὸ στρῶμα τῶν ἀμμοχαλίκων. Ἐξέλεξα κατὰ πρῶτον ἐν μέρος, ἐνθα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀκαλλιεργήτου ἀγροῦ ὑπῆρχον ὄστρακα Ἑλληνιστικὰ καὶ Βυζαντινά, ἀλλὰ καὶ τινα προϊστορικὰ ἀμαυρόχρωμα μεταξὺ αὐτῶν. Ὁ ἀγρός, ἰδιοκτησία Ἡλίας καὶ Καλλιόπης Μπρόνου, εὐρίσκεται πρὸς τὸ δεξιὸν (Δυτικὸν) μέρος τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγούσης ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἀκρωτήρι πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἡ τοποθεσία λέγεται Ἀκρωτηριανὰ ἢ Φαβατάδες.

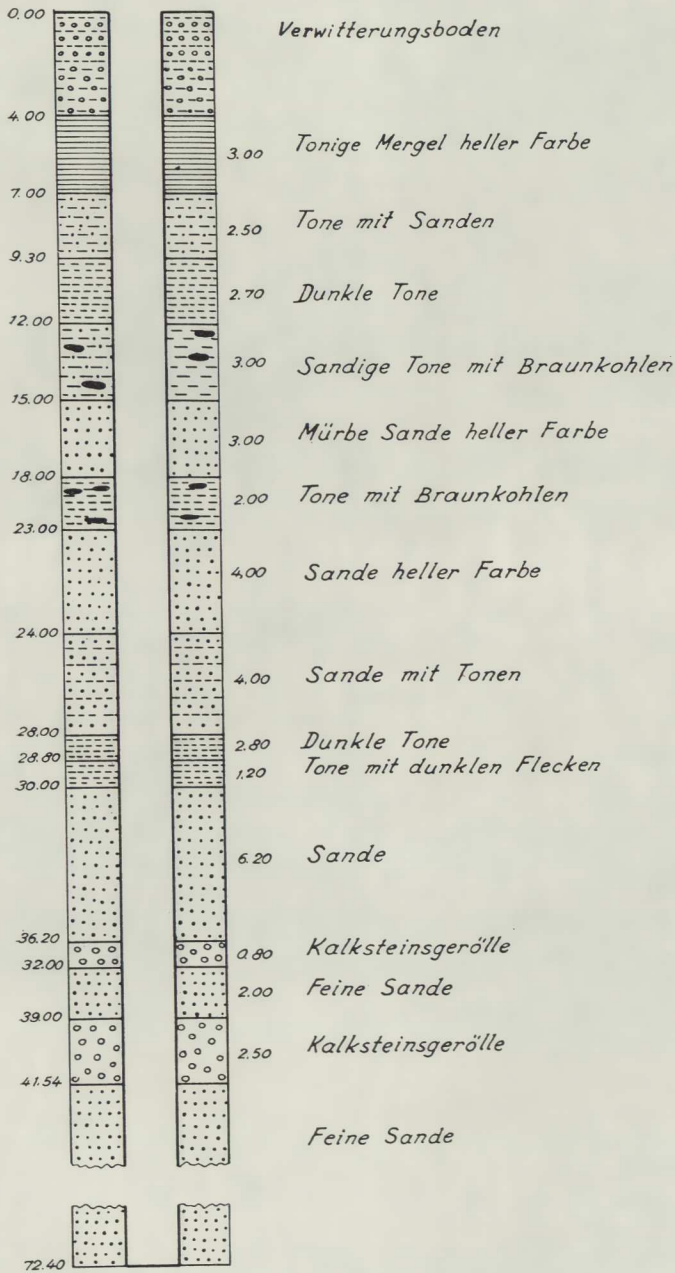
Εἰς τὸ βάθος περίπου ἐνὸς μόλις μέτρου συνητήσαμεν τὰ πρῶτα δείγματα τῆς ἄλλοτε παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ἡ μεγάλη ἔκρηξις τοῦ 1520 ἐξωλόθρευσε ἢ ἐξεδίωξε. Ἐπρόκειτο περὶ ὄστράκων μεγάλων καὶ μεσαίων διαστάσεων πίθων, φερόντων ἀμαυρόχρωμον διακόσμησιν, καὶ συγχρόνως περὶ κατεσπαρμένων λίθων. Ἐντὸς ὀλίγου οἱ λίθοι ἐγένοντο πυκνότεροι, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκοντο κατὰ χώραν. Εἰς ὀλίγον μεγαλύτερον βάθος ὅμως ἀπέκτων βαθμηδὸν συνοχὴν καὶ τέλος εἰς βάθος ἐνὸς μέτρου ἀκριβῶς ἡ παρουσία τοίχου ἦτο ἀναμφισβήτητος. Ἐσκάφη τμήμα συνολικοῦ μήκους 2 μέτρων ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ μικρὸν τμήμα ἐτέρου τοίχου συναπτομένου πρὸς τὸν προηγούμενον κατὰ τὸ Β. αὐτοῦ ἄκρον. Εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν δύο τοίχων ὑπάρχει δισκοειδῆς λίθος διαμ. 40 ἐκ. καὶ παρ' αὐτὸν ἀνάστροφον βαθὺ ἄστον ποτήριον πήλινον καὶ λύχνος λίθινος (ἐκ σχιστολίθου), ἡ μύξα τοῦ ὁποίου φέρει εἰσέτι ζωηρὰ τὰ μελανίζοντα σημεῖα τῆς καύσεως. Κατὰ τὸ Ν. μέρος τοῦ τοίχου εὐρέθη ἐντὸς τῆς κισήρεως τὸ ἀποτύπωμα ὀρθίου πίθου, ἀλλὰ τοῦ πίθου αὐτοῦ μόνον μερικὰ τεμάχια εὐρέθησαν διεσπαρμένα εἰς τὰ πέριξ. Δεικνύουν ὠραίαν διακόσμησιν δι' ἀμαυροῦ, λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώματος καὶ διὰ σχεδίων φερόντων ζωηρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μεσομινωικῆς Κρήτης.

Δύο τεμάχια γνησίων εἰσηγμένων μικρῶν Μινωικῶν ἀγγείων μᾶς δίδουν ἀκριβεστέραν χρονολογίαν (YM Ia, περὶ τὸ 1550 - 1520 π. X.). Εἰς τὸ αὐτὸ ὅμως βάθος εὐρέθησαν καὶ δύο Ἑλληνιστικὰ ὄστρακα τῆς περὶ τὸ 300 π. X. ἐποχῆς, ὅμοια πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἀγροῦ παρατηρηθέντα. Κατὰ ταῦτα ἡ παρα-

Stratigraphische Lagerstättenprofile de

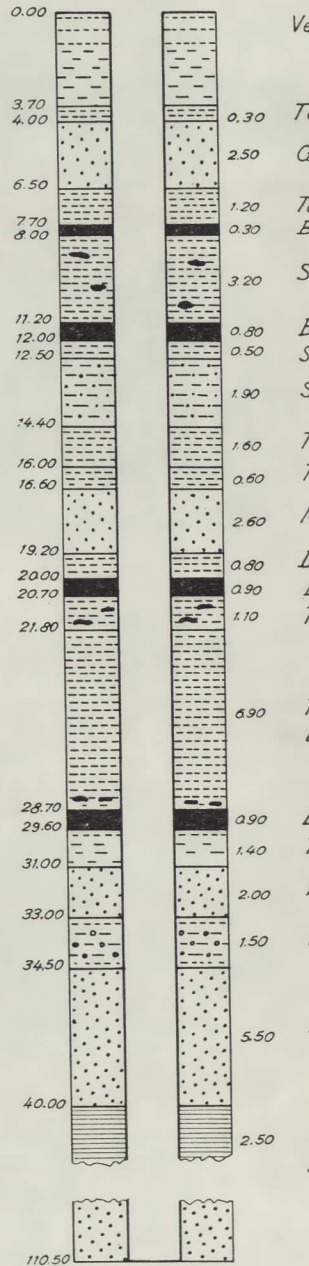

N° 4

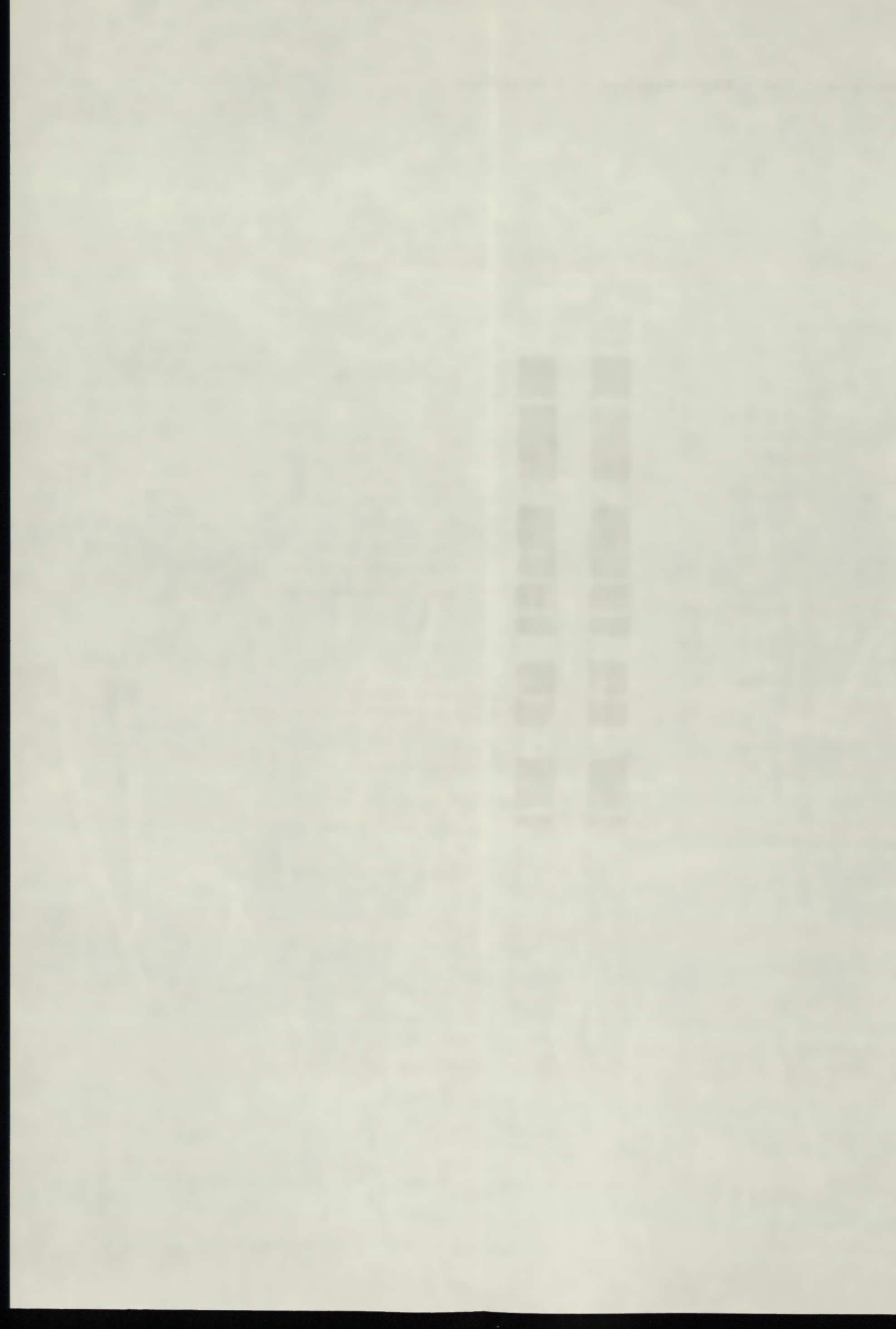
Braunkohleschichten 2.70 m.

N° 7

Braunkohleschichten 2.70 m.

Fig. 6.— ( )

Stratigraphische Lagerstättenprofile der Boh

№ 12

№ 13

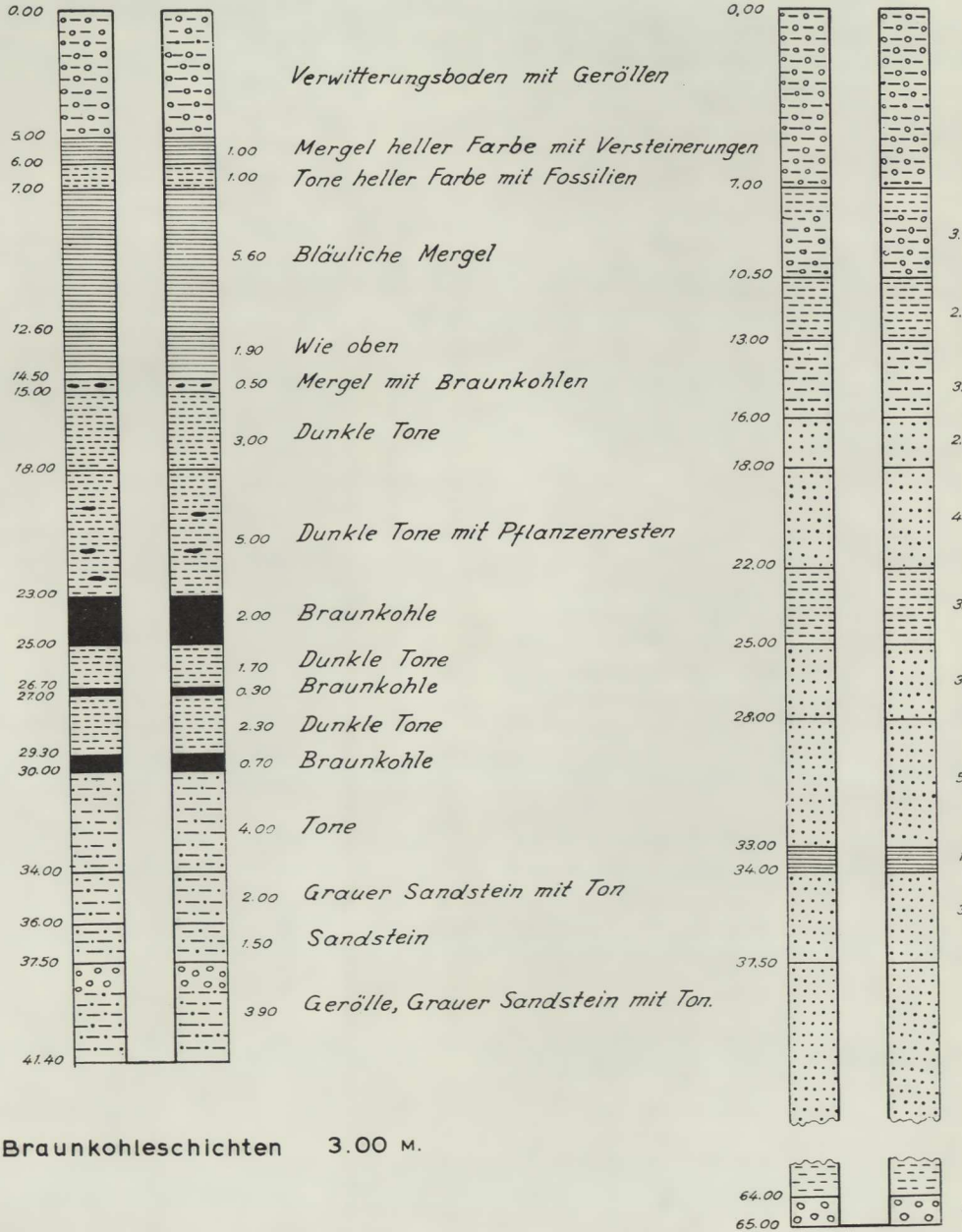
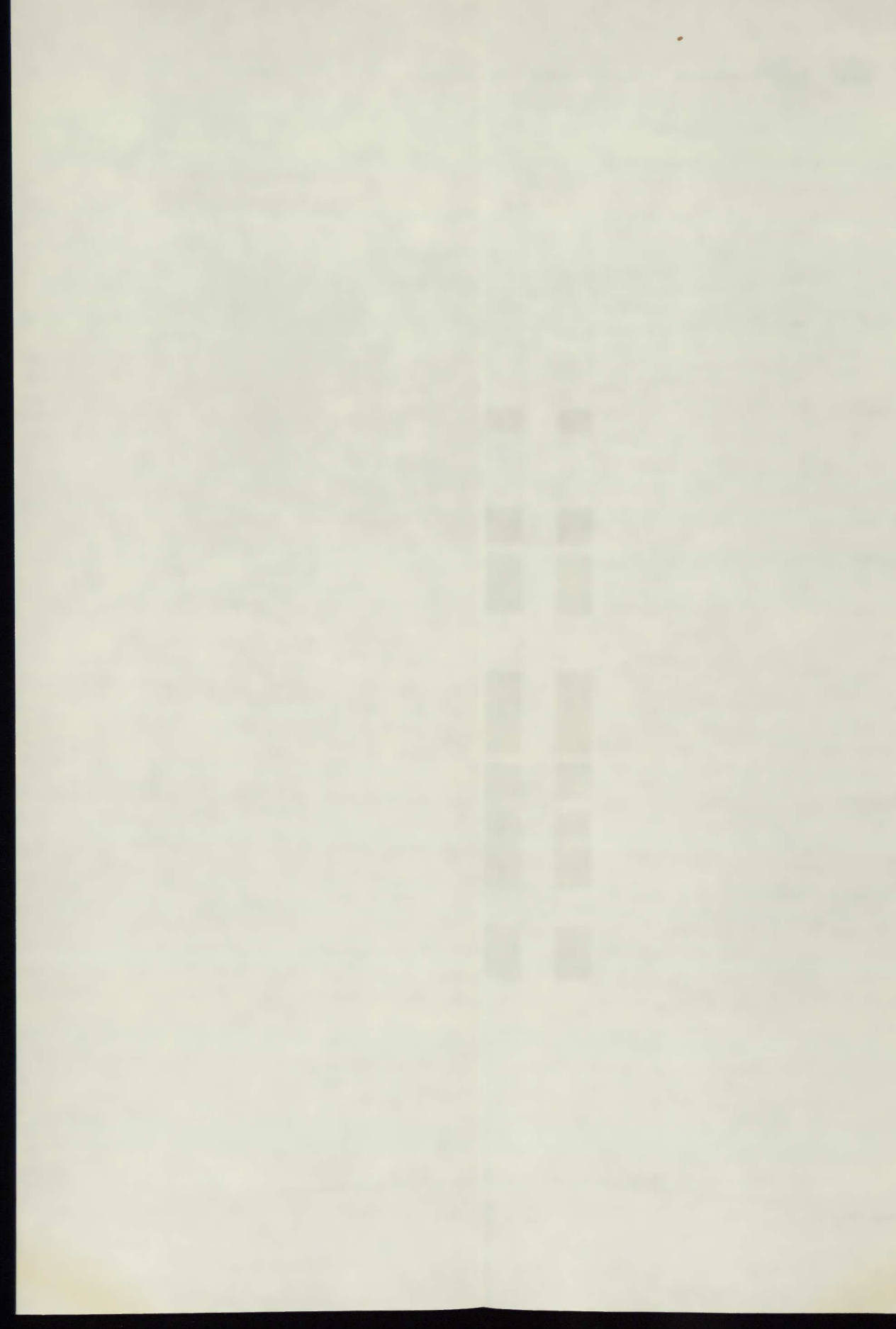
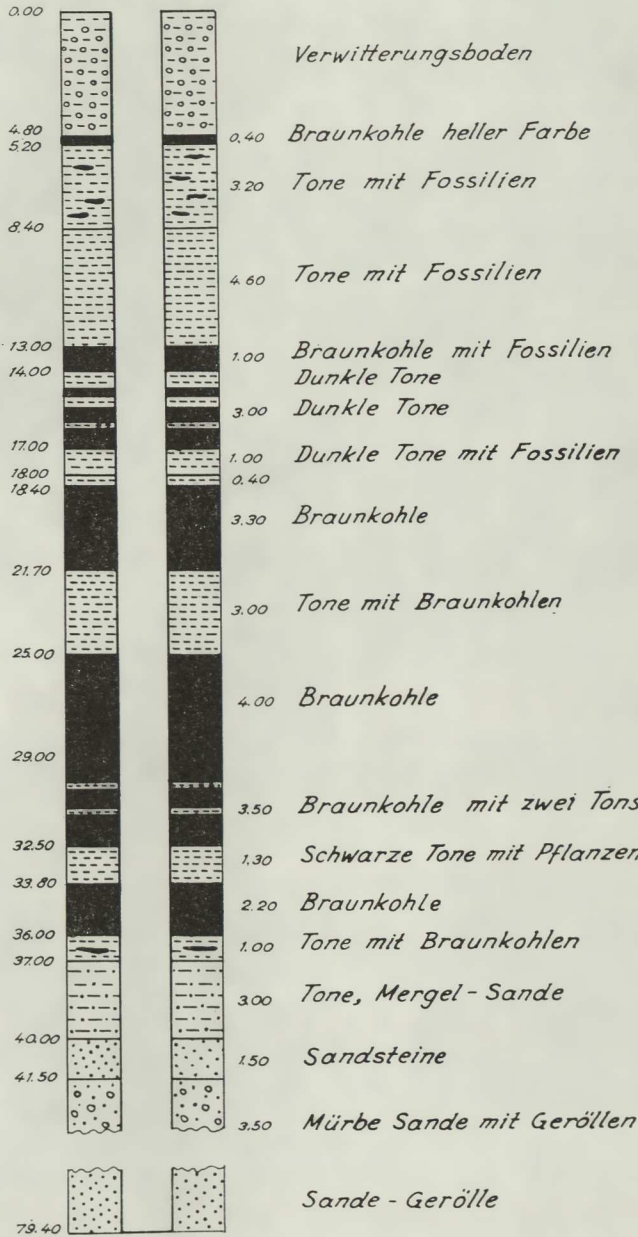

Fig. 6.— (

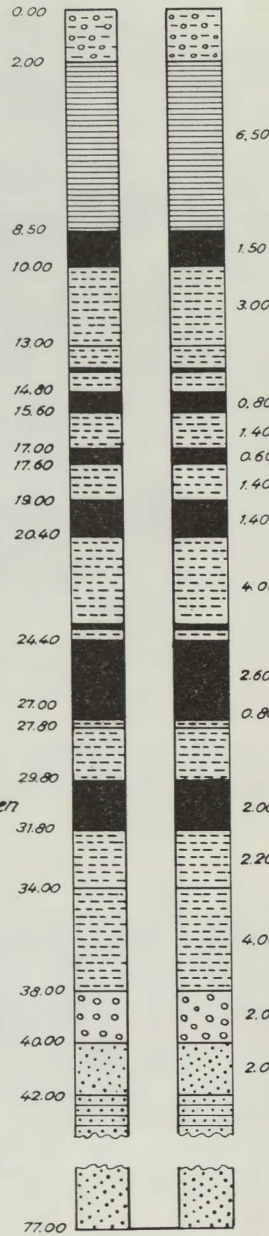

Nº 15

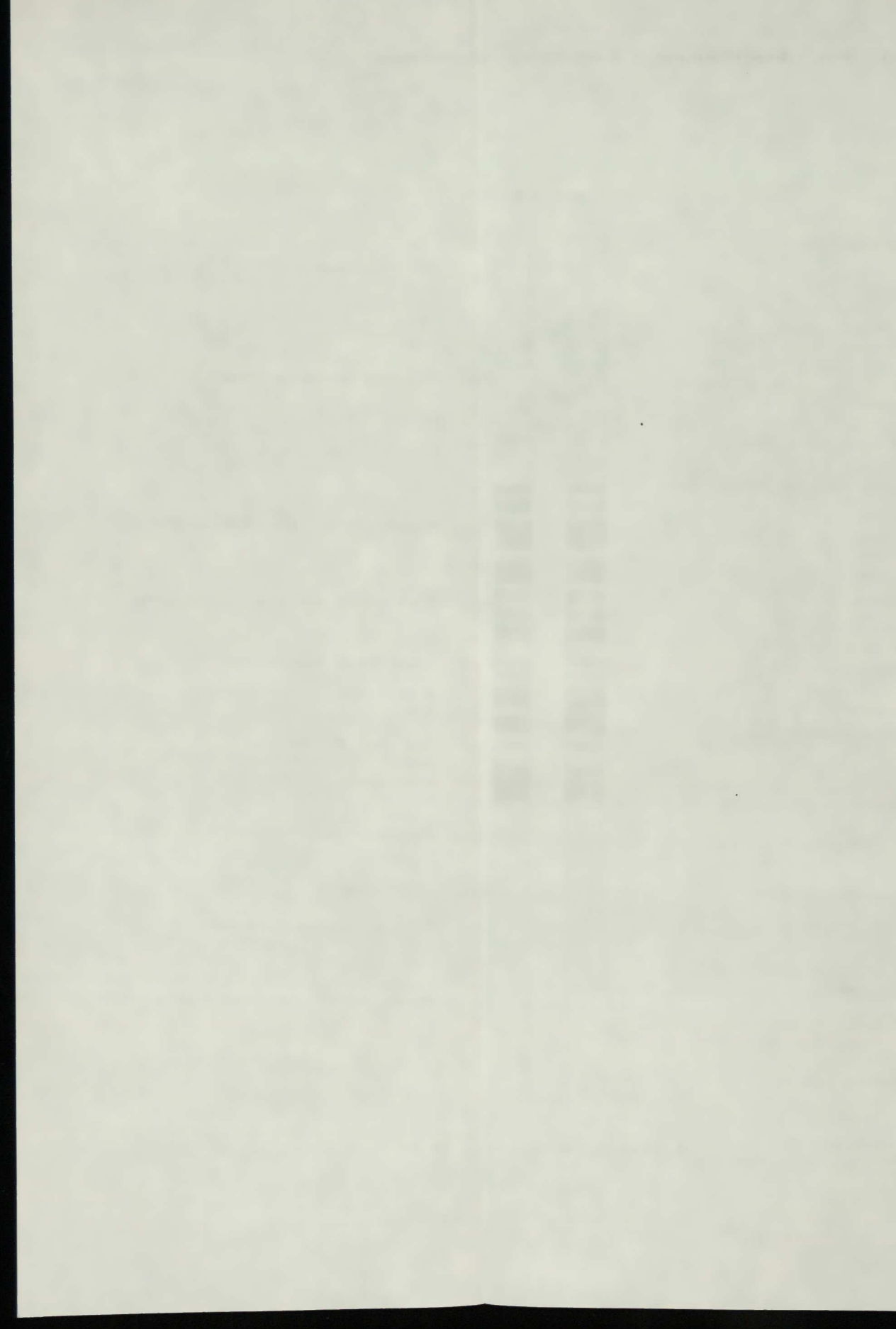

Braunkohleshichten 17.20 m.

Nº 16

Braunkohleshichten

τηρηθεῖσα ἀναταραχὴ τῶν στρωμάτων καὶ ἡ θραύσις τοῦ πίδακος ἢ ὀφείλονται εἰς ἀνασκαλεύσεις ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνιστικῶν κατοίκων τῆς Θήρας ἢ καὶ εἰς ἔτι μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ὁπότε (λ. χ. κατὰ τὴν τυχὸν ἐμφύτευσιν ἀμπέλου) εἰσέδυσαν τὰ Ἑλληνιστικὰ ὄστρακα μέχρι τοῦ ρηθέντος βάρους.

Εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι τὰ περιγραφέντα ἴχνη ἀνήκουν εἰς τὸ ἄνω πάτωμα κατοικίας, ἧς τὸ ἰσόγειον εὐρίσκεται πιθανῶς ἄθικτον ἐντὸς τῆς κισήρεως. Διὰ τὰς τεχνικὰς ὁμῶς δυσκολίας καὶ διὰ τὴν μὴ περαιτέρω δυνατότητα ἀνασκαφῆς πρὸ τῶν νομικῶν διατυπώσεων ἐξαγορᾶς τοῦ χώρου, ἡ ἀνασκαφὴ διεκόπη καὶ ἐπεχώσθη.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξελέγη ἕτερον σημεῖον ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Γ. Ἀρβανίτου, ἔναντι περιόπου καὶ εἰς τὸ ἀπέναντι (Ἀνατ.) μέρος τῆς ὁδοῦ. Ἐνταῦθα ἡ σκαφὴ ἔφθασεν εἰς βάθος 2 μέτρων, προτοῦ ἀναφανῶσιν ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου. Κατόπιν ἐφάνησαν λίθοι ἐν μετακινήσει καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὥραϊον τμήμα τοίχου μετὰ πελεκητῶν λίθων εἰς τὰς γωνίας, ὧν ἡ μία (ἢ πρὸς Β.) ἀποτελεῖ παραστάδα θύρας μετὰ ὀρθίων ξύλων εἰς τὰς γωνίας κατὰ τὸ Μινωικὸν σύστημα τοιχοδομίας. Διατηρεῖται καὶ τὸ κατώφλιον (μὴ ἀνασκαφὴν ὀλόκληρον), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ λεπτῆς λιθίνης πλακός. Ἐπ' αὐτοῦ εὐρέθησαν τὰ τεμάχια σκύφου μετὰ προχοῆς καὶ εἰς τὰ πέριξ περισυνελέγησαν μυλόλιθος, λιθίνη φακοειδὴς ἄγγυς καὶ ὀλίγα ὄστρακα μεγάλων ἀγγείων.

Ἐνταῦθα φαίνεται νὰ εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸ ἰσόγειον, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον. Σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐπιμελὴς τοιχοδομία, δεικνύουσα σπουδαίαν κατοικίαν. Εἰς ἀμφοτέρως τὰς δοκιμὰς εὐρέθησαν τεμάχια πλίνθων (ἴχνη ἀχύρων εἰς ἓν θραῦσμα) δεικνύοντα ὅτι τὰ ἄνω πατώματα ἀπετελοῦντο ἐξ ὁμῶν πλίνθων. Ὑποθέτω, ὅτι τὰ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀνασκαφέντα ἴχνη δὲν δύνανται νὰ κεῖνται μακρὰν τῆς παρουσίας περιοχῆς. Ἐπειδὴ δὲ οὔτοι ἀναφέρουν καὶ ἴχνη τοιχογραφιῶν, εἶναι προφανὲς ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ σπουδαίου κέντρου τῆς νήσου μετὰ πλουσίων οἰκιῶν, ἴσως καὶ ἀνακτόρου, ὡς ἐν Φυλακωπῇ τῆς Μήλου. Δὲν δύναται νὰ εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι εἰς δύο σημεῖα ἔσκαψαν ἐκεῖ οἱ Γάλλοι ἐπιτυχῶς καὶ εἰς ἕτερα δύο ἡμεῖς, συναντήσαντες ὡσαύτως ἴχνη οἰκοδομῶν. Ἡ ὥραία κεραμικὴ καὶ τὰ εἰσηγμένα Μινωικὰ ἀγγεῖα ὀδηγοῦν εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα. Προφανῶς ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ, ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τῆς καλδέρας, ἔνθα τὸ ἀγκυροβόλιον Μπάλος, μέχρι τῆς ἐξωτερικῆς θαλάσσης πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Ἀκρωτήρι, καλύπτεται ὑπὸ συνοικισμοῦ. Ἴσως ἔκειτο ἐνταῦθα ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου, ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἔρευναι ἀποδείξωσι τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλου ἀκμαιοτέρου συνοικισμοῦ. Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς

καταστροφικῆς ἐκρήξεως, τὰ νέα εὐρήματα ἐπικυροῦσι τὰ παλαιότερα ἡμῶν συμπεράσματα.

Ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ὅτι εἰς δύο διάφορα μέρη συνελέγησαν δύο ἐπιγραφαὶ ἐπὶ ὄγκων λάβας. Ἡ μία φέρει τὸ ὄνομα Σωδάμου κατὰ γενικὴν (ΣΟΔΑΜΟ), ἡ δ' ἑτέρα φέρει τὸ ὄνομα Ἄκρυπτος. Προφανῶς πρόκειται περὶ τῶν «τόπων» ἧτοι κατοικουμένων περιοχῶν, περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος. Ἡ πρώτη ἐπιγραφή φαίνεται τοῦ ἀρχομένου Ε' αἰῶνος π. Χ., ἡ ἑτέρα εἶναι παλαιότερα, μνημονεύεται δὲ ἤδη εἰς τὴν παλαιότεραν βιβλιογραφίαν.

S U M M A R Y

One hundred years ago the French vulcanologist F. Fouqué tried to date the huge explosion, which destroyed the island of Thera (Santorin), through the archaeological material. He collected and studied all traces of human hand, which were found on the lava-surface of the pre-explosion island.

Prof. Marinatos, responsible for the theory, that the explosion in question destroyed the Minoan civilization (published 1939), has elaborated, especially since 1962, a plan of systematical excavations in Thera. For several reasons he has chosen a place south of the modern village Akrotiri.

The results are extremely interesting. A trial trench, opened in a field, where erosion had diminished the thickness of the tephra layers, revealed the traces of a building. Soon appeared walls, great fragments of jars and other painted pottery, stone implements and some sherds of genuine Minoan LM Ia imported pottery. We have thus the date of the destruction circa 1520 b. C.

It is almost sure, that the debris discovered belong to an upper storey and that, beneath them, the basements may be intact. There is evidence, that the upper storey was built of sun-dried bricks.

A second trench, opened in the field of M. Arvanitis, revealed the south jamb of a door, in which two upright wooden beams constituted the corners of the door-jamb, as it is well known from Minoan

architecture. A thin slab served as a lintel. This time it seems that we have before us the basement of a building. There are reasons to believe, that this part of the island was thickly populated and that possibly we have to recognize here the chief settlement of the pre-explosion island of Thera.

[The remainder of the page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document.]